

999

НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені М.П.ДРАГОМАНОВА

2248

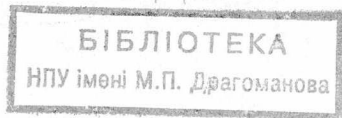
ЯЩУК Сергій Миколайович

УДК 373.62

**ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОЕКТНО-ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
УЧНІВ ОСНОВНОЇ ШКОЛИ НА УРОКАХ
ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ**

13.00.02 – теорія і методика трудового навчання

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

С. Ящук

Київ – 2004

НБ НПУ
імені М.П. Драгоманова

100310628

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, професор
Коберник Олександр Миколайович,
Уманський державний педагогічний університет
імені Павла Тичини, декан технологічно-
педагогічного факультету.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор,
член-кореспондент АПН України
Терещук Григорій Васильович,
Тернопільський державний педагогічний університет імені
Володимира Гнатюка, проректор з наукової роботи;

кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник
Кондратюк Георгій Андрійович,
Інститут педагогіки АПН України,
завідувач лабораторії трудової підготовки і політехнічної
творчості

Провідна установа: Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського, кафедра теорії і методики
трудового і професійного навчання, Міністерство освіти і
науки України, м. Вінниця.

Захист відбудеться “08” лютого 2005 року о 14 год 30 хв на засіданні
спеціалізованої вченої ради К 26.053.05 у Національному педагогічному
університеті імені М.П.Драгоманова, 01601, м.Київ, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Національного
педагогічного університету імені М.П.Драгоманова, 01601, м.Київ, вул.
Пирогова, 9.

Автореферат розіслано „30” жовтня 2004 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

О.П.Гнеденко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. У нових умовах соціально-економічного розвитку України відбувається стрімка переорієнтація ціннісних орієнтирів у суспільстві, перебудова системи суспільного виробництва, що відображається на ринку праці. Тому і трудова підготовка має бути гнучкою і пристосованою до технічних, економічних, соціальних потреб суспільства та спрямованою на те, щоб допомогти випускникам загальноосвітніх шкіл у професійному самовизначенні, оволодінні методами творчої діяльності в умовах ринкової економіки.

Отже, актуальність даного дослідження полягає в тому, що в сучасній трудовій підготовці школярів на зміну фактично ремісничому, тренувальному навчанню має прийти процес формування та розвитку в учнів творчої ініціативи, творчого пошуку, їхня трудова діяльність повинна бути наповнена інтелектуальним змістом, уроки трудового навчання мають забезпечувати реальні умови для реалізації індивідуальних можливостей особистості.

Традиційна предметно-операційна система, за якою склалися програми з трудового навчання, розроблена методика, вичерпала свої можливості в нових умовах реформування загальноосвітньої школи і переходу її на 12-річний термін навчання.

Усе це вимагає нових підходів до методики організації трудового навчання, яка має на меті: забезпечити підготовку учнів до трудової діяльності у різних сферах виробництва та домашньому господарюванні; дати учням загальні відомості про основи виробництва, сучасну техніку, технології, процеси управління, основні групи професій та вимоги професій до людини; залучити учнів до творчо-інтелектуальних і технологічних робіт; сформувати навички розв'язання творчих практичних завдань.

Питання вдосконалення методики трудового навчання досліджували О.О.Білоблочський, В.О.Дідух, Р.О.Захарченко, Ю.В.Кирильчук, Г.Є.Левченко, В.К.Сидоренко, Г.В.Терещук, Д.О.Тхоржевський та ін. Педагогічні умови розвитку творчих здібностей та психологічні аспекти творчої діяльності особистості розкрито в працях А.В.Антонова, І.С.Волошука, Р.С.Гуревича, Л.І.Денисенко, Д.М.Комського, А.М.Матюшкіна, М.М.Скаткіна та ін.

Провідним напрямом реалізації нового змісту трудового навчання, як підкреслено в Державному стандарті освітньої галузі „Технологія”, є проектно-технологічна діяльність, яка інтегрує всі види сучасної діяльності людини: від появи творчого задуму до реалізації готового продукту. Проектно-технологічний підхід дає змогу реалізувати варіативність у змісті трудової підготовки, тобто уникнути жорсткої регламентації наповнення змісту навчальної діяльності учнів. А тому оновлений зміст і методика трудового навчання мають будуватися на засадах проектно-технологічного підходу, який

ґрунтується на гнучкій організації процесу навчання учнів, де пріоритет належить засобам активного навчання і сучасним педагогічним технологіям, а це, в свою чергу, вимагає розробки відповідної методики.

Проблемі застосування проектно-технологічної діяльності на уроках трудового навчання присвячена незначна кількість наукових праць. Загальні основи проектування розглядалися в працях Т.О.Антонюка, В.С.Безрукової, В.І.Бондаря, О.В.Киричука, А.О.Лігоцького, Ж.Т.Тощенко, Є.С.Полат, L.Fried-Booth, T.Hutchinson, D.Phillips та ін. Окремі питання використання методу проєктів на уроках трудового навчання відображено в дослідженнях О.М.Коберника, Г.А.Кондратюка, Н.В.Матяш, М.В.Петівих, В.К.Сидоренка, В.Д.Симоненка та ін.

Визначаючи безперечну цінність положень, обґрунтованих названими вище дослідниками, слід підкреслити, що саме методичний аспект організації проектно-технологічної діяльності учнів 5 – 9 класів всебічно не досліджувався. Аналіз педагогічної літератури з даної проблеми, стан її розв'язання в шкільній практиці приводить до висновку про необхідність розробки методики організації проектно-технологічної діяльності учнів на уроках трудового навчання в загальноосвітній школі.

Таким чином, актуальність і недостатність розробки даної проблеми в теорії і практиці трудового навчання й обумовило вибір теми нашого дослідження: „Організація проектно-технологічної діяльності учнів основної школи на уроках трудового навчання”.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження входить до планів науково-дослідної роботи Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини як складова проблеми “Модернізація змісту, форм і методів трудового навчання в загальноосвітній школі” та виконане в рамках держбюджетної теми “Наукові основи модернізації змісту і технології трудової підготовки учнів сільської загальноосвітньої школи” (державний реєстраційний номер 0102U007196) на замовлення Міністерства освіти і науки України. Тему дослідження затверджено на засіданні вченої ради Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (протокол №9 від 22 жовтня 2002 року) та скоординовано на засіданні бюро Ради з координації наукових досліджень у галузі педагогіки та психології в Україні (протокол №9 від 26 листопада 2002 року).

Об'єкт дослідження – процес трудового навчання учнів 5 – 9 класів загальноосвітньої школи.

Предмет дослідження – методика організації проектно-технологічної діяльності учнів у процесі вивчення технічних видів праці.

Мета дослідження – теоретичне обґрунтування та експериментальна перевірка методики організації проектно-технологічної діяльності учнів на уроках трудового навчання в процесі вивчення технічних видів праці в основній школі.

Гіпотеза дослідження полягає в тому, що організація проектно-технологічної діяльності учнів 5 – 9 класів буде ефективною, якщо в навчальному процесі застосовуватиметься методика, яка ґрунтується на виконанні учнями особистісно значимих об'єктів проектування з урахуванням їхніх вікових та індивідуальних особливостей й спрямована на розвиток творчої активності.

Завдання роботи:

1. Проаналізувати історичні передумови розвитку проектно-технологічної діяльності у педагогічній теорії і практиці.

2. Розкрити зміст, структуру та етапи проектно-технологічної діяльності учнів і розробити її структурно-функціональну модель.

3. Визначити й експериментально перевірити основні організаційно-методичні умови ефективної організації проектно-технологічної діяльності учнів на уроках трудового навчання.

4. Розробити методику організації проектно-технологічної діяльності учнів 5 – 9 класів у процесі вивчення технічних видів праці та експериментально перевірити її вплив на розвиток творчої активності школяра.

Методологічну й теоретичну основу дослідження становлять: філософські положення щодо особистості як активного суб'єкта діяльності і розвитку; закони і принципи теорії загальнонаукового пізнання; концептуальні положення, що стосуються проблем специфіки людської діяльності; системно-структурний підхід до аналізу педагогічних явищ; основні положення філософії освіти, соціології, психології, педагогіки щодо наукової організації навчального процесу з метою підвищення його ефективності на уроках трудового навчання; дидактика трудового навчання.

Суто теоретичну основу склали концептуальні положення про реформування трудової підготовки учнів у загальноосвітніх школах, викладені в Законі України “Про загальну середню освіту”; “Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті”; Концепції 12-річної загальної середньої освіти; Державному стандарті освітньої галузі „Технологія”.

Методи дослідження. У процесі дослідження було застосовано комплекс методів, що забезпечують системне вивчення методики організації проектно-технологічної діяльності учнів 5 – 9 класів на уроках трудового навчання, а саме:

теоретичні – теоретико-критичний аналіз філософської, психолого-педагогічної та методичної літератури з теми дослідження, а також порівняння,

систематизація, узагальнення здобутої інформації з метою вивчення сутності, структури та історії використання методу проектів у навчальній діяльності;

емпіричні – методи масового збору емпіричного матеріалу (анкетування, бесіди, інтерв'ювання), за допомогою яких вивчалось ставлення учнів до уроків трудового навчання та проектно-технологічної діяльності; проводилося спостереження за навчально-трудоим процесом на уроках технічної праці; для встановлення рівня сформованості творчої активності учнів застосовувались методи незалежних характеристик та експертної оцінки;

педагогічний експеримент (констатууючий та формууючий), *статистичні методи обробки експериментальних даних* (перевірялись, обґрунтовувались теоретичні прогнози, вивчалась ефективність застосування проектно-технологічної діяльності для розвитку творчої активності учнів основної школи).

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальна робота проводилась на базі загальноосвітніх шкіл № 3, 9, 11 м.Умані, сіл Родниківки і Дмитрушки Уманського району Черкаської області, №1 м.Теплика, №2 м.Бершаді, села Шляхова Бершадського району Вінницької області. На різних етапах дослідження в експериментальній роботі було охоплено 706 учнів міських та сільських шкіл і 9 учителів трудового навчання.

Дослідження проводилося протягом 2000 – 2004 рр. та охоплювало кілька етапів науково-педагогічного пошуку.

Перший етап дослідження (2000 – 2001 рр.) включав вивчення й аналіз соціологічної, історичної, психолого-педагогічної, економічної, філософської, технологічної літератури з теми дослідження.

Вивчався досвід роботи вітчизняних та зарубіжних працівників освіти з використання методу проектів у закладах освіти. На цій основі сформульовано робочу гіпотезу, мету і завдання дослідження, відпрацьовано методіку теоретичного й експериментального дослідження.

Другий етап дослідження (2001 – 2002 рр.) включав вивчення та аналіз стану навчання учнів проектно-технологічній діяльності в загальноосвітніх школах та проведення констатууючого експерименту. Визначався зміст і структура проектно-технологічної діяльності, обґрунтовувались і розроблялись організаційно-методичні умови її ефективної організації.

На третьому етапі (2002 – 2004 рр.) проводились дослідження ефективності реалізації методіки організації проектно-технологічної діяльності учнів; порівняння результатів дослідження на різних етапах експериментальної роботи; визначення ефективності запропонованої методіки; уточнення змісту стадій проектно-технологічної діяльності учнів; розробка методичних рекомендацій; наукове та літературне оформлення.

Наукова новизна і теоретичне значення дослідження полягає в уточненні сутності, змісту, структури та етапів проектно-технологічної діяльності. Вперше науково обґрунтовано її структурно-функціональну модель, на основі якої розроблено методику організації навчально-трудової діяльності учнів під час виконання творчих проєктів, що сприяє розвитку творчої активності школярів. Визначено організаційно-методичні умови, що забезпечують ефективне застосування проектно-технологічної діяльності з метою розвитку творчої активності школярів.

Практична значущість роботи полягає в тому, що розроблено та впроваджено методику організації проектно-технологічної діяльності учнів на уроках трудового навчання, апробовано її структурно-функціональну модель, визначено організаційно-методичні умови, які забезпечують ефективність впровадження проектно-технологічного підходу на уроках трудового навчання з метою розвитку творчої активності учнів.

Базові положення змісту дослідження стали основою для написання посібників „Проектно-технологічна діяльність учнів на уроках трудового навчання: теорія і методика”, „Методика організації проектно-технологічної діяльності учнів на уроках обслуговуючої праці” і „Методика навчання учнів 5 – 9 класів проєктуванню в процесі вивчення технології обробки деревини і металу” для вчителів трудового навчання, а також викладачів і студентів педагогічних навчальних закладів, слухачів системи післядипломної освіти.

Вірогідність та обґрунтованість одержаних результатів і висновків дисертаційного дослідження забезпечуються: методологічним обґрунтуванням вихідних його позицій; застосуванням комплексу методів дослідження, адекватних його меті і завданням; репрезентативністю вибірки; поєднанням кількісного та якісного аналізу одержаних результатів; позитивними даними апробації основних положень дослідження в практиці навчальної діяльності загальноосвітніх шкіл.

Апробація і впровадження результатів дослідження. Основні положення і результати дисертаційного дослідження обговорено та схвалено на Міжнародних науково-практичних конференціях: „Професійне становлення особистості: проблеми і перспективи” (Хмельницький, 2001), „Технологическое образование школьников: состояние, проблемы, перспективы” (Брянськ, 2002), „Проблеми трудової і професійної підготовки на початку III-го тисячоліття” (Слов’янськ, 2003), „Сучасні освітні технології та напрями підготовки майбутнього вчителя трудового навчання” (Полтава, 2003); на Всеукраїнських науково-практичних конференціях: „Трудова підготовка в школі XXI століття: проблеми, пошуки, перспективи” (Умань, 2002), „Розвиток особистості в системах трудової та професійної підготовки молоді” (Кривий Ріг, 2002), „Трудова підготовка у III тисячолітті: зміст і технології” (Тернопіль, 2003); на

засіданнях кафедри техніко-технологічних дисциплін та науково-дослідної лабораторії „Проблеми трудової підготовки учнів сільської школи” технологічно-педагогічного факультету Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, на Всеукраїнських та обласних семінарах методистів з трудового навчання, методичних об'єднаннях учителів трудового навчання м.Умані, Уманського району Черкаської області, м.Теплика, м.Бершаді, Бершадського району Вінницької області та через публікацію наукових робіт, у яких відображено основні теоретичні і практичні положення дисертації.

Результати дисертаційного дослідження впроваджено в практику роботи вчителів трудового навчання загальноосвітньої школи №9 м.Умані (довідка № 215 від 20.09.2004 р.), Дмитрушківської та Родниківської загальноосвітніх шкіл Уманського району Черкаської області (довідка № 208 від 21.09.2004 р.); загальноосвітньої школи I-III ступенів №1 смт.Теплик Вінницької області (довідка № 530 від 23.09.2004р.); педагогічних працівників Черкаського обласного інституту післядипломної освіти (довідка № 13/227 від 29.10.2004р.).

Публікації. Основні положення та результати дослідження висвітлено в 6 одноосібних публікаціях автора: 4 наукові статті в збірниках наукових праць, затверджених ВАК України, 2 наукові статті у фахових журналах.

Структура роботи. Дисертація складається із вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу та загальних висновків, списку використаних джерел з 231 найменування. Загальний обсяг становить 201 сторінку друкованого тексту, з яких 162 сторінки основного тексту. Робота містить 13 рисунків, 2 схеми, 16 таблиць, 3 додатки на 22 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність і доцільність дисертаційного дослідження, визначено об'єкт, предмет, мету, сформульовано гіпотезу й основні завдання, розкрито наукову новизну та практичне значення роботи, наведено відомості про апробацію та впровадження результатів дослідження.

У першому розділі „**Теорія та історія організації проектно-технологічної діяльності учнів**” науково обґрунтовано сутність, мету, структуру й модель проектно-технологічної діяльності, розкрито історію становлення і розвитку методу проектів у зарубіжній та вітчизняній теорії і практиці, визначено основні етапи та організаційно-методичні умови проектно-технологічної діяльності на уроках трудового навчання.

Розглядаючи еволюцію методу проектів, встановлено, що наприкінці 80-х і на початку 90-х років XIX ст. можна було спостерігати в Англії вдалу спробу організувати навчання таким способом, який дуже нагадує теперішній метод проектів. Ідея належить англійському педагогові Сесілю Редді. Детально ця проблема розглядається в роботах Д.Дьюї, В.Х.Кілпатрика, Е.Колінгса та інших

педагогів, які вважали, що діяльність учня повинна орієнтуватися на розвиток його мислення, в основі якого лежить особистий досвід.

Певні спроби використання та впровадження методу проектів спостерігалися у вітчизняній педагогічній теорії і практиці в 20-х роках ХХ ст., який був тільки подібний до американського методу проектів, а насправді спотворював його. Недоліком проектно-технологічної системи вважалося те, що в ній було переставлено акценти з пізнання наук на суспільно корисну роботу школярів, що призвело, зокрема, до послаблення змістового наповнення навчальної діяльності учнів.

На сучасному етапі розвитку педагогічної науки ми розглядаємо проектно-технологічний підхід як особистісно орієнтовану педагогічну технологію, в основі якої лежить розвиток навичок учнів у пізнавальній діяльності, індивідуальних можливостей кожного школяра, його творчого мислення, наполегливості, спрямованості на кінцевий результат, уміння самостійно конструювати свої знання й орієнтуватися в інформаційному просторі, що дає змогу кожному учневі будувати власну освітню траєкторію.

Проектно-технологічна діяльність є обґрунтованою і спланованою. Вона передбачає розробку конструкції, технології виготовлення та реалізацію об'єкта проектування й спрямована на формування в учнів певної системи творчо-інтелектуальних і предметно-перетворювальних знань та вмінь. Виконуючи творчі проекти від ідеї до її втілення, учні вчаться самостійно приймати рішення, з'ясувати свої прогалини в знаннях і знаходити шляхи їх виправлення. У результаті цієї діяльності створюється проект (продукт чи послуга), що розглядається нами як самостійно розроблений і виготовлений учнем від ідеї до втілення, відзначається суб'єктивною чи об'єктивною новизною і має особистісну або соціальну значимість. Тому на кожному етапі створення виробу творча активна діяльність школярів вимагає від них використання набутих знань, умінь і навичок.

У проектно-технологічній діяльності застосовуються різноманітні методи: вербальні і невербальні, механічні, хімічні, біологічні, енергетичні, інформаційні та ін. Із усіх методів найдоцільнішими на уроках трудового навчання, як встановлено в процесі дослідження, є метод фантазування, пошуку, аналогій, ідеального об'єкта та фокальних об'єктів тощо.

Аналіз психолого-педагогічної літератури, спостереження за навчально-трудою діяльністю на уроках трудового навчання, вивчення досвіду вчителів та власна експериментальна робота показали, що проектно-технологічний підхід забезпечує формування в учнів навичок самостійної орієнтації в науковій, навчально-методичній і довідковій літературі; розвиток в учнів основних видів мислення; сприяє розвитку інтелектуальних здібностей, формуванню культури ділового спілкування, умінь аргументувати, захищати

свої позиції; вчить мислити від абстрактного до конкретного, оригінально і неординарно; дає змогу учневі усвідомлювати себе творцем своєї діяльності; підсилює позитивну мотивацію навчання, тому що виріб створюється з урахуванням власних інтересів, потреб і можливостей; формує творче системне мислення, технологічну культуру і технологічну етику; привчає школярів до цілеспрямованої діяльності у процесі перетворення матеріалів, сировини, енергії й інформації; розвиває уяву, що є могутнім стимулом народження нових ідей, пошуку альтернативних рішень, їх аналізу і синтезу, що в майбутньому стане основою інноваційного мислення.

На основі теоретичного аналізу та експериментальної роботи встановлено, що зміст організації проектно-технологічної діяльності має складатися з таких етапів: організаційно-підготовчого, конструкторського, технологічного й заключного. Вони мають бути взаємопов'язані між собою, найефективніше розкривати послідовність розробки та виконання проекту і підпорядковані меті, завданням, мотивам, функціям, змісту, формам, методам та результату цієї діяльності. На основі цього і розроблена структурно-функціональна модель проектно-технологічної діяльності учнів (схема 1.1.).

Схема 1.1. Структурно-функціональна модель проектно-технологічної діяльності учнів на уроках трудового навчання

У результаті використаних нами методів дослідження та проведеного констатуючого експерименту встановлено, що ефективність реалізації проектно-технологічного підходу, який суттєво змінює уявлення про методику трудового навчання, забезпечується за таких організаційно-методичних умов: перспективне і поточне планування проектно-технологічної діяльності; виконання учнями основних етапів проектно-технологічної діяльності; створення банку ідей та інформації про об'єкти проектування; забезпечення кожному учневі вільного вибору об'єктів проектування та режиму технологічної діяльності; постійне стимулювання вчителем проектно-технологічної діяльності учнів; нормування на виготовлення об'єктів проектування; реалізація особистісно орієнтованого підходу на уроках трудового навчання під час виконання творчих проектів; забезпечення розвитку творчого потенціалу учнів під час виконання проектів; органічне поєднання урочної та позаурочної навчально-трудової діяльності учнів, індивідуальної, парної та групової форми виконання творчих проектів; формування в учнів навичок самостійної діяльності; забезпечення відповідної теоретичної, практичної і методичної підготовки вчителя трудового навчання до організації проектно-технологічної діяльності.

Зміст кожної умови передбачає чітку, послідовну й методично грамотну побудову навчально-виховного процесу на уроках трудового навчання в 5 – 9 класах під час організації проектно-технологічної діяльності.

У другому розділі **“Методика навчання учнів проектуванню в процесі вивчення технічних видів праці”** обґрунтовано зміст навчального матеріалу і вимоги до відбору об'єктів проектування, розкрито методику організації проектно-технологічної діяльності в процесі вивчення технічних видів праці, проаналізовано результати дослідження.

За результатами експерименту та опрацьованої психолого-педагогічної літератури визначено, що зміст навчального матеріалу, який повинні засвоїти школярі під час проектно-технологічної діяльності, складає система знань, умінь, навичок і особистісних якостей, що дають змогу учням успішно вирішувати завдання щодо вибору та обґрунтування проекту, його якісного виконання, аналізу й реалізації кінцевого продукту.

Проектно-технологічні знання ми розглядаємо як результат процесу пізнання сутності, структури, способів і засобів творчої перетворювальної діяльності, що знайшли адекватне відображення у свідомості людини у вигляді понять, суджень, уявлень, умовиводів і теорій. Проектно-технологічні уміння і навички – це засвоєні людиною способи творчо-перетворювальної, техніко-конструкторської діяльності на основі здобутих знань, відповідно до досягнутого рівня науково-технічного прогресу. Якості особистості – це

потенційні або актуальні властивості людини, що формуються в учнів під час проектно-технологічної діяльності і є необхідними для її успішного здійснення.

Аналіз науково-методичної літератури, а саме праць О.М.Коберника, Г.А.Кондратюка, В.К.Сидоренка, В.Д.Симоненка, Г.В.Терещука й інших науковців, вивчення досвіду вчителів-практиків та власна експериментальна робота дали змогу встановити, що проекти за галуззю виконання поділяються на: *предметні* (виконуються у рамках одного навчального предмета) і *інтегровані* (це такі проекти, де в процесі їх виконання використовуються знання з інших дисциплін); *за змістом* (інтелектуальні, матеріальні, екологічні, сервісні, комплексні); *за складом учасників* (учні одного класу, однієї школи, міста); *за кількістю учасників* (індивідуальні, групові і колективні); *за тривалістю виконання*: короткотривалі (реалізація проекту за кілька уроків з програми предмета), середньої тривалості (від тижня до місяця) і довготривалі (реалізація проекту охоплює кілька місяців).

Методика організації проектно-технологічної діяльності передбачає обґрунтування змісту творчих проектів та навчання учнів основних принципів їх здійснення. Провідною формою організації проектно-технологічної діяльності п'ятикласників, як показали проведені дослідження, є колективна, частково-групова. У 6 класі має переважати групова, а в 7 – 9 класах – індивідуальна і парна.

При визначенні змісту навчання проектуванню принципово важливим і складним питанням є педагогічно правильний вибір об'єктів проектування. У процесі добору творчих проектів враховуються вікові й індивідуальні особливості школярів, навчально-матеріальна база шкільних майстерень, досвід учителя тощо. Одними із найважливіших вимог, які ставляться до вибору об'єктів проектування, є їх творча спрямованість та суспільно корисна або особиста значущість.

Розроблена нами методика організації проектно-технологічної діяльності перевірялась у процесі дослідно-експериментальної роботи, *перший етап* якої (констатуючий експеримент) передбачав вивчення рівня розвитку творчої активності учнів на уроках трудового навчання в 5 – 9 класах. *На другому етапі* (формулюючий експеримент) здійснювалась практична реалізація експериментальної методики, основними завданнями якої були такі: перевірити можливість послідовного і цілеспрямованого педагогічного впливу на розвиток творчої активності школярів у процесі впровадження проектно-технологічного підходу під час вивчення технічних видів праці; виявити й експериментально перевірити оптимальні організаційно-методичні умови, за яких ефективніше здійснюватиметься організація проектно-технологічної діяльності учнів у процесі вивчення технології обробки конструкційних матеріалів. *На третьому*

etani вивчався вплив експериментальної методики на підвищення рівня творчої активності дітей на уроках трудового навчання в 5 – 9 класах.

У нашому дослідженні ефективність розробленої методики організації проектно-технологічної діяльності під час вивчення технічних видів праці в 5 – 9 класах загальноосвітньої школи встановлювалася на основі розвитку творчої активності школярів. Активність особистості розглядається нами як її здатність і готовність здійснювати суспільно доцільні перетворення, яка виявляється у творчості, вольових актах, спілкуванні тощо. Ми погоджуємося з думкою Г.І.Щукіної і в своєму дослідженні пропонуємо такі три види активності: репродуктивно-наслідувальну; пошуково-виконавську; творчу.

Для виявлення конкретних рівнів досліджуваної якості (активності) учнів нами були розроблені критерії (зацікавленість до діяльності щодо створення технологічного об'єкта; довільність, тобто наявність мети суб'єкта; ставлення особистості до характеру діяльності, яку вона виконує; спрямованість суб'єкта виходити за власні межі; результативність виконаної роботи; відповідність діяльності по відношенню до мети; завершеність діяльності), характерологічні особливості яких слугували показниками визначених видів (репродуктивно-наслідувальна, пошуково-виконавська і творча).

В експериментальних школах трудове навчання здійснювалося на основі проектно-технологічної системи, а в контрольних школах заняття проводились на засадах традиційної операційно-предметної системи.

Ефективність експериментальної роботи оцінювалась шляхом виявлення динаміки змін кількісних показників розподілу учнів за вищезгаданими видами активності.

Порівняння результатів констатуючого і формуючого етапів експерименту дало змогу встановити вихідні та кінцеві дані розвитку у школярів творчої активності за використання запропонованої нами проектно-технологічної та операційно-предметної системи. У результаті формуючого експерименту сталися значні зміни у відсотковому розподілі учнів за рівнями розвитку їх активності. Результати наведені в таблиці 1.1.

Порівняльний аналіз результатів діагностування свідчить про те, що в експериментальних школах після навчання за розробленою методикою підвищилась пошуково-виконавська активність: у 5 класі на 3,0 %, 6 класі – на 4,6 %, 7 класі – на 2,8 %, 8 класі – на 2,8 %, 9 класі – на 2,8 %. По висхідній зростає відсоток учнів і з творчою активністю (6 клас – на 4,5 %, 7 клас – на 7,1 %, 8 клас – на 9,6 %, 9 клас – на 8,6 %). На відміну від експериментальних у контрольних школах суттєвих змін у відсотковому розподілі учнів за видами активності не спостерігалось.

Таблиця 1.1.

Порівняльна характеристика учнів 5 – 9 класів за видами їх активності

Класи	Кількість Учнів	Види активності											
		На початку експерименту						В кінці експерименту					
		Репродуктивно-наслідувальна		Пошуково-виконавська		Творча		Репродуктивно-наслідувальна		Пошуково-виконавська		Творча	
		Абс	%	Абс	%	Абс	%	Абс	%	Абс	%	Абс	%
5	67	20	29,9	34	50,7	13	19,4	18	26,9	36	53,7	13	19,4
6	66	20	30,3	34	51,5	12	18,2	14	21,2	37	56,1	15	22,7
7	71	22	31,0	37	52,1	12	16,9	15	21,1	39	54,9	17	24,0
8	73	24	32,9	38	52,0	11	15,1	15	20,5	40	54,8	18	24,7
9	70	22	31,4	38	54,3	10	14,3	14	20,0	40	57,1	16	22,9
Разом	347	108	31,1	181	52,2	58	16,7	76	21,9	192	55,3	79	22,8
Стандартне відхилення $Sp = \sqrt{p(100 - p)}$		46,3		50,0		37,3		41,4		49,7		42,0	
Стандартна похибка $Mp = \frac{Sp}{\sqrt{n}}$		4,5		3,7		4,9		4,8		3,6		4,7	
Достовірність $T = \frac{p}{Mp}$		6,9		14,1		3,4		4,6		15,4		4,9	

Упровадження проектно-технологічної діяльності суттєво вплинуло і на мотивацію учіння і ставлення учнів до даного виду діяльності. Шляхом анкетування встановлено, що на початку експерименту зацікавленість учнів контрольних і експериментальних шкіл була майже однаковою. По закінченню – спостерігалось зростання інтересу до уроків трудового навчання: в експериментальних школах на 17,3 %, а в контрольних – лише на 1,8 %.

Рис.1.1. Динаміка зміни видів активності учнів 5 – 9 класів контрольних та експериментальних шкіл

Таким чином, проведена експериментальна робота підтвердила гіпотезу дослідження. Представлена нами методика організації проектно-технологічної

діяльності учнів на уроках трудового навчання в 5 – 9 класах під час вивчення технічних видів праці є досить ефективною для формування творчої активності учнів і заслуговує на широке впровадження.

За результатами дисертаційного дослідження зроблені такі **висновки**:

1. У результаті дослідження встановлено, що організація трудової підготовки школярів не відповідає вимогам сьогодення і не забезпечує, зокрема, необхідних умов для розвитку творчої активності учнів. Сучасній трудовій підготовці на зміну фактично ремісничому, тренувальному навчанню має прийти процес формування та розвитку творчої ініціативи, творчого пошуку. Трудова діяльність учнів повинна бути наповнена інтелектуальним змістом, а уроки трудового навчання створювати реальні умови для реалізації індивідуальних можливостей кожного учня.

2. Історичний аналіз тенденцій розвитку методу проектів показав, що навчальне проектування не є принципово новою технологією. Спочатку його називали „методом проблем” і розвивався він у межах гуманістичного напрямку у філософії та освіті, в педагогічних поглядах та експериментальній роботі Джона Дьюї. Під проектом у той час мався на увазі цільовий акт діяльності, в основі якого лежить інтерес дитини. Метод проектів знайшов широке застосування і у вітчизняній практиці 20-х років минулого століття. Однак результати впровадження даної системи були вкрай негативні. Перш за все, вона не давала учням систематичних знань і не виробляла у них умінь та навичок. Крім того, ув'язування програмового матеріалу з комплексно-проектними темами не давало змоги навіть кваліфікованим учителям подавати теоретичні знання в певній послідовності, учні не мали часу для теоретичного навчання. Вони мусили занадто багато працювати.

3. На основі теоретичного аналізу вітчизняної та зарубіжної психолого-педагогічної і методичної літератури та проведеного експериментального дослідження розроблено й обґрунтовано структурно-функціональну модель проектно-технологічної діяльності, яка включає в себе мету, завдання, мотиви, функції, зміст, форми, методи, результат, а також основні складові та етапи процесу виконання учнями творчих проектів. Запропонована модель найбільш повно розкриває спільну діяльність учителя та учнів на уроках трудового навчання, яка розглядається нами як обґрунтована і спланована, що передбачає розробку конструкції, технології виготовлення та реалізацію об'єкта проектування, й спрямована на формування в учнів певної системи творчо-інтелектуальних та предметно-перетворюючих знань і вмінь.

4. Як засвідчило наше дослідження, організація проектно-технологічної діяльності здійснюється у певній послідовності і складається з етапів, які взаємопов'язані між собою і найефективніше розкривають послідовність розробки та виконання проекту: *організаційно-підготовчого* (пошук проблеми,

вироблення ідей та варіантів, формування основних параметрів, вибір оптимального варіанта, прогнозування майбутніх результатів), *конструкторського* (складання ескіза, розробка конструкторсько-технологічної документації, добір матеріалів, вибір інструментів та обладнання, організація робочого місця, економічне та екологічне обґрунтування, міні-маркетингові дослідження), *технологічного* (виконання технологічних операцій, самоконтроль своєї діяльності, дотримання технологічної, трудової дисципліни, культури праці, оцінка якості варіантів конструкцій) та *заключного* (корегування виконаного виробу порівняно із запланованим, випробування проекту, оформлення, самооцінка проекту та його захист).

5. У результаті дослідження визначено та обґрунтовано основні організаційно-методичні умови, які забезпечують успішний та ефективний розвиток творчої активності учнів на уроках трудового навчання в процесі організації проектно-технологічної діяльності, а саме: реалізація особистісно орієнтованого підходу на уроках трудового навчання під час виконання творчих проектів; цілеспрямована і систематична діяльність учителя, спрямована на розвиток творчого потенціалу учнів під час виконання проектів різного змісту й характеру; створення на уроках трудового навчання ситуації вільного вибору об'єктів проектування та успіху учнів у проектно-технологічній діяльності; виконання учнями основних етапів проектно-технологічної діяльності тощо.

Зміст кожної умови передбачає чітку, послідовну й методично грамотну побудову навчально-виховного процесу на уроках трудового навчання в 5 – 9 класах.

6. Теоретичний аналіз та експериментальна перевірка розробленої методики організації проектно-технологічної діяльності, яка включає в себе основні складові діяльності вчителя та учнів підтвердили, що вона сприяє розвитку творчої активності школяра і провідною формою її організації у 5 класі є колективна і частково-групова, у 6 класі має переважати групова, а у 7 – 9 класах – парна та індивідуальна.

7. Так як творчість людини ґрунтується на активності, яка у психології виступає у співвідношенні з діяльністю, то і проектно-технологічна діяльність учнів не можлива без певної активності, а саме: *репродуктивно-наслідувальної*, яка характеризується тим, що всі наслідувальні дії учні виконують за вимогою вчителя – слухають, списують, виконують практичні завдання, але не виявляють інтересу до навчальної й трудової діяльності; *пошуково-виконавської*, в основі якої лежить активна пізнавальна дія і пошук учня на уроці, коли він виявляє інтерес до навчання та праці, ініціативу в пізнанні та трудовій діяльності, постійно взаємодіє з колективом та вчителем як на уроці, так і в позаурочний час; *творчої*, яка є вищим рівнем активності учнів і

характеризується не тільки активним пошуком, а й оперуванням різними способами вирішення проблеми: учні самостійно знаходять шляхи розв'язку, відмінні від загальнонавчаних, виявляють оригінальність у своїй діяльності, ініціативу, наполегливість, високу самоорганізованість та працелюбність.

Дослідження не вичерпує всіх аспектів розглянутої проблеми. Перспективними є вивчення впливу проектно-технологічної діяльності на інтелектуальний розвиток учнів, специфіки її організації у старших класах, а також проблеми підготовки вчителів трудового навчання до впровадження цього виду діяльності у практику роботи загальноосвітньої школи.

Основні положення дисертації викладено у наступних **публікаціях автора**:

1. Яшук С.М. Розвиток творчого потенціалу учнів у процесі проектно-технологічної діяльності // Рідна шк. – 2004. – №4. – С. 9 – 11.

2. Яшук С.М. До питання сутності технологічної освіти // Трудова підготовка у III тисячолітті: зміст і технології: Зб. ст. Тернопільського держ. пед. ун-ту ім. Володимира Гнатюка. Серія: Педагогіка. – 2004. – С. 152 – 155.

3. Яшук С.М. Організаційно-методичні умови проектно-технологічної діяльності учнів на уроках трудового навчання // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи: Зб. наук. праць Уманського держ. пед. ун-ту ім. Павла Тичини. – К.: Міленіум, 2004. – С. 160 – 170.

4. Яшук С.М. Виконання основних етапів проектування на уроках трудового навчання // Трудова підготовка в закладах освіти. – 2003. – №2. – С. 13 – 17.

5. Яшук С.М. Організація проектно-технологічної діяльності учнів на уроках трудового навчання: організаційно-методичні засади // Зб. наук. праць Вінницького держ. пед. ун-ту. – Вінниця, 2003. – С. 189 – 193.

6. Яшук С.М. Суть та структура проектно-технологічної діяльності учнів // Зб. наук. праць Уманського держ. пед. ун-ту ім. Павла Тичини. – К.: Наук. світ, 2002. – С. 298 – 304.

АНОТАЦІЯ

Яшук С.М. ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОЕКТНО-ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ ОСНОВНОЇ ШКОЛИ НА УРОКАХ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.02 – теорія і методика трудового навчання. Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, Київ, 2004.

Дисертаційне дослідження присвячене проблемі обґрунтування і розробки методики організації проектно-технологічної діяльності на уроках трудового

навчання в процесі вивчення технічних видів праці з метою розвитку творчої активності учнів 5 – 9 класів.

У дисертації розкриваються різні підходи до трактування понять „діяльність”, „технологія”, „проект”, „проектування”, на основі чого обґрунтовується сутність проектно-технологічної діяльності. Розроблено структурно-функціональну модель, яка включає: мету, завдання, мотиви, функції, зміст, форми, методи, результат та етапи, визначено організаційно-методичні умови успішного та ефективного виконання учнями проектів з метою розвитку їхньої творчої активності. Розроблено методику організації проектно-технологічної діяльності, яка включає в себе основні кроки діяльності вчителя та учнів.

Усі положення теоретично обґрунтовані та експериментально перевірені в процесі навчання.

Ключові слова: проект, проектування, проектно-технологічна діяльність, творча активність, учні 5 – 9 класів, трудове навчання.

Ящук С.М. ОРГАНИЗАЦИЯ ПРОЕКТНО-ТЕХНОЛОГИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ УЧАЩИХСЯ ОСНОВНОЙ ШКОЛЫ НА УРОКАХ ТРУДОВОГО ОБУЧЕНИЯ. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.02 – теория и методика трудового обучения.

Национальный педагогический университет имени М.П.Драгоманова, Киев, 2004.

Диссертационное исследование, посвященное проблеме обоснования методики организации проектно-технологической деятельности на уроках трудового обучения в процессе изучения технических видов труда с целью развития творческой активности учащихся 5 – 9 классов.

В диссертации раскрываются разные подходы к трактовке понятий «деятельность», «технология», «проект», «проектирование», на основании чего основывается положение, что проектно-технологическая деятельность – это обоснованная и спланированная деятельность, которая предусматривает разработку конструкции, технологию изготовления и реализацию изделия и нацелено на формирование у учащихся определенной системы творчески-интеллектуальных и предметно-преобразовательных знаний и умений.

Разработана структурно-функциональная модель, которая включает: цель, задачи, мотивы, функции, содержание, формы, методы, результаты. Эти составляющие модели взаимосвязаны между собой и наиболее полно раскрывают последовательность разработки и выполнения этапов проектирования: *организационно-подготовительного* (поиск проблемы, осознание проблемной сферы, выработка идей и вариантов, формирование

основных параметров, выбор оптимального варианта и обоснование проекта, анализ будущей деятельности, прогнозирование будущих результатов); *конструкторского* (разработка эскиза и конструкторско-технологической документации, подбор материалов, выбор инструментов и оборудования, выбор технологии обработки деталей изделия, их соединение, украшение, организация рабочего места, экономическое и экологическое обоснование, мини-маркетинговые исследования); *технологического* (выполнение технологических операций, предусмотренных технологическим процессом, самоконтроль своей деятельности, соблюдение технологической, трудовой дисциплины, культуры труда, оценка качества вариантов конструкции) и *завершающего* (корректирование выполненного изделия по сравнению с запланированным, исследование проекта, анализ итогов, защита проекта). На каждом этапе учащиеся выполняют определенную систему последовательных действий по выполнению проекта, а учитель при этом становится организатором учебно-трудовой деятельности. Определены организационно-методические условия успешного и эффективного выполнения учащимися проектов на уроках трудового обучения в процессе изучения технических видов труда: реализация лично ориентированного подхода на уроках трудового обучения в процессе выполнения творческих проектов; систематическая деятельность учителя, направленная на развитие творческого потенциала учащихся во время выполнения проектов различного содержания и характера; создание на уроках трудового обучения ситуации свободного выбора объектов проектирования и обеспечение успеха учащихся в проектно-технологической деятельности; выполнение учащимися основных этапов проектно-технологической деятельности; создание банка идей и информации об объектах проектирования; постоянное стимулирование учителем проектно-технологической деятельности учащихся; перспективное и текущее планирование проектно-технологической деятельности; органическая взаимосвязь урочной и внеклассной учебно-трудовой деятельности учащихся по проектированию и изготовлению изделий; использование индивидуальной, парной, групповой и коллективной форм выполнения творческих проектов; формирование в учащихся навыков самостоятельной деятельности; обеспечение соответствующей теоретической, практической и методической подготовки учителя трудового обучения к организации проектно-технологической деятельности.

Содержание каждого условия предусматривает четкое, последовательное и методически грамотное построение учебно-воспитательного процесса на уроках трудового обучения в 5 – 9 классах во время проектно-технологической деятельности.

Разработана методика организации проектно-технологической деятельности, которая включает в себя содержание, этапы деятельности учителя и учащихся, определенные цели, тактические действия, средства, условия, обеспечивающие развитие творческой активности, повышение мотивации и интереса школьников к урокам трудового обучения. По этой методике учащиеся в 5 классе выполняют коллективные проекты, в 6 – 7 классах преобладают групповые задания, а у 8 – 9 классах – парные и индивидуальные.

Все положения теоретически обоснованы и экспериментально проверены в процессе обучения.

Ключевые слова: проект, проектирование, проектно-технологическая деятельность, творческая активность, учащиеся 5 – 9 классов, трудовое обучение.

**Yashchuk S.M. PROJECT DESIGN AND TECHNOLOGY
ACTIVITIES' ORGANIZING IN LABOUR TRAINING CLASSES AT
MIDDLE SCHOOL. - Manuscript.**

The theses on competition of a scientific degree of Candidate of pedagogical sciences in the speciality 13.00.02 - Theory and Methodology of Labour Training. - Drahomanov National Pedagogical University, Kyiv, 2004.

The theses is devoted to the problem of project design and technology activities' organizing in labour training classes in the process of getting construction skills targeting at developing grades 5-9 students' active creativity.

The theses gives different approaches to interpreting the terms "activity", "technology", "project design" which is helpful in grounding the notion "project design and technology activity". Structural and functional model has been developed. The model includes the target, tasks, motives, functions, contents, forms, methods, outcomes and stages. Organizational and methodological grounds for successful and effective performing students' creative projects targeting at developing their active creativity have been given. The complex of methods for project design and technology activities' organizing has been worked out.

All the items have been theoretically grounded and experimentally tested at school.

Key words: project, project design, project design and technology activity, active creativity, students' 5-9 forms, labour training.